

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Гладуна Олександра Зіновійовича на дисертацію **Білоконь Олени Геннадіївни «Кримінально-правова протидія підкупу в Україні»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Одразу після початку повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року всі зусилля українського народу та держави було спрямовано на захист суверенітету і територіальної цілісності України. Здавалося, що питання протидії корупції відійшло на другий план. Продовження корупційних практик в умовах війни, максимальної консолідації ресурсів на оборонні цілі, виглядало зовсім нереалістичним. Однією із законодавчих ініціатив у сфері кримінально-правової політики стала пропозиція прирівняти незаконне збагачення у період дії воєнного стану до державної зради¹ (ст. 111 Кримінального кодексу України). Нагальне бажання посилити кримінальну відповідальність за корупцію під час війни знайшло своє вираження й у відповідних законопроектах, згідно з якими вчинення корупційних кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану слід вважати їх кваліфікуючою ознакою² або навіть може каратися довічним позбавленням волі³. Окремі суб'єкти законодавчої ініціативи пропонують легалізувати механізм провокації підкупу з метою викриття та подальшого притягнення до кримінальної відповідальності чиновників, які допускають у своїй діяльності прояви корупції⁴.

Органи досудового розслідування активно рапортують про викриття корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень у діях високопосадовців,

---

¹ Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану, реєстр. № 7348 від 4 травня 2022 року. Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39559>

² Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану, реєстр. № 9029 від 17 лютого 2023 року. Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41372>

³ Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні злочини, вчинені під час воєнного або надзвичайного стану, реєстр. № 9049 від 22 лютого 2023 року. Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41419>

⁴ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення боротьби з корупцією та хабарництвом, реєстр. № 9305 від 16 травня 2023 року. Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41937>

обрання їм запобіжних заходів, а спеціалізована антикорупційна прокуратура – про нові підозри і обвинувачення чиновників. При цьому, проведене в січні 2023 року соціологічне опитування засвідчило відсутність чіткого сприйняття змін у рівні корупції в Україні за період з 24 лютого 2022 року. Зокрема, 42,4% респондентів сказали, що він збільшився, а 35,1% – що зменшився. Не визначилися з відповіддю 22,6% опитаних⁵. Індекс сприйняття корупції за 2022 рік покращився на 1 бал⁶, що може цілком охоплюватися статистичною похибкою. Відчутного прогресу не відбулося, адже наразі наша країна в цьому рейтингу отримала той самий результат, що й у 2020 році. Тож наукове дослідження проблем кримінально-правової протидії підкупу, що є засадничою (базовою) складовою корупції, є як ніколи на часі.

Тема дослідження відповідає пріоритетним напрямкам фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, що визначені в Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки (затверджена на загальних зборах Національної академії правових наук України 26 березня 2021 року). Зокрема, в розділі 1.15. Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні, виокремлено такий напрям досліджень: «Політика держави у сфері боротьби з корупційною злочинністю: проблеми відповідальності та запобігання» (пункт 13).

Крім того, тематика роботи відповідає положенням ключових програмних документів у сфері запобігання корупції в державі, а саме Антикорупційній стратегії на 2021-2025 роки, затвердженій Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-ІХ, Державній антикорупційній програмі на 2023-2025 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220. Зокрема, в підпункті 4.3.1. Антикорупційної стратегії визначено таку проблему: «Окремі положення кримінального законодавства, які стосуються кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення, суперечать міжнародним стандартам у цій сфері, не узгоджені між собою та з положеннями кримінального процесуального законодавства і Закону України «Про запобігання корупції». Як наслідок, у значній частині випадків особи, що

---

⁵ Довіра до антикорупційних органів: соціологічне дослідження, проведене компанією «Active Group» 17-18 січня 2023 р. за допомогою онлайн-панелі «SunFlower Sociology». Режим доступу: <https://activegroup.com.ua/2023/01/24/dovira-do-antikorupcijnix-organiv/>

⁶ Індекс сприйняття корупції — 2022. Режим доступу: <https://cpi.ti-ukraine.org/>

вчинили корупційні кримінальні правопорушення, звільняються від кримінальної відповідальності та/або покарання». Означена проблема знайшла своє закріплення в підпункті 3.3. Державної антикорупційної програми.

Додатковим підтвердженням актуальності роботи є її виконання у межах тем науково-дослідної роботи відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України «Проблеми підвищення ефективності кримінальної юстиції України» (номер державної реєстрації 0117U002703); «Проблеми модернізації теорії і практики протидії злочинності в Україні» (номер державної реєстрації 0119U103017).

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, їх достовірність та новизна. Робота відзначається належним, відповідним до рівня дисертації елементом новизни.

Дисертація є одним з перших комплексних досліджень кримінально-правової протидії підкупу в Україні.

О.Г. Білоконь послідовно відстоює розуміння підкупу виключно як активної поведінки особи, яка пропонує, обіцяє або надає неправомірну вигоду (стор. 82, 86, 106, 190 дисертації) й зазначає, що у всіх випадках вказівки у статтях КК України на підкуп передбачає власне активну поведінку суб'єкта (стор. 81). Цей правильний, на нашу думку, підхід має сприяти забезпеченню термінологічної єдності системи правових норм про кримінальну відповідальність за підкуп, викладених у статтях 160, 354, 368, 368-3, 368-4, 369 КК України, адже наразі вони характеризуються абсолютною безсистемністю. На жаль, міжнародні стандарти в сфері протидії корупції теж не дають чітких орієнтирів у вирішенні зазначеної проблеми. До прикладу, Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ETS 173) оперує одразу двома поняттями «Active bribery» (активний підкуп) та «Passive bribery» (пасивний підкуп) у статтях 2 та 3 відповідно. Натомість у Конвенції ООН проти корупції активна і пасивна форма підкупу об'єднані в одне збірне поняття (Article 15. Bribery of national public officials).

Заслуговує на увагу запропоноване автором на стор. 101, 106 дисертації твердження, що у разі, якщо обвинувачений робить спроби фізично надати неправомірну вигоду, то у такому разі, слід вести мову про замах на надання неправомірної вигоди, а не про її пропозицію та обіцянку. Такий підхід дає змогу

чітко кваліфікувати різні форми підкупу з урахуванням положень Загальної частини КК України щодо незакінченого кримінального правопорушення, адже на практиці означена проблема досі має місце під час правозастосування.

З урахуванням судової практики авторка вносить пропозицію щодо застосування спеціальної конфіскації неправомірної вигоди при підкупі на підставі, передбаченій у п. 3 ч. 1 ст. 96-2 КК, оскільки неправомірна вигода у цьому випадку є власне предметом правопорушення, а не знаряддям чи засобом його вчинення (стор. 128-129, 131, 191 дисертації). Водночас вона цитує А.О. Винник, яка зазначала, що «майно, яке призначалося для схилення особи до вчинення злочину можна вважати будь-яке майно, яке було підготовлене винним для підкупу іншої особи, але не використане останнім, тобто таке майно, про яке такій особі не було відомо. Майном яке використовувалося для схилення особи до вчинення злочину, слід вважати таке майно, про яке особа, яку схиляли до вчинення злочину знала. При цьому факту реальної передачі такого майна у власність, володіння чи користування особи, яку схиляли до вчинення злочину або третім особам не має». За таких обставин і з урахуванням обраного дисертанткою підходу щодо розмежування різних форм підкупу доцільно було би додатково розглянути питання щодо необхідності конфіскації пропонованої чи обіцяної, аде не наданої неправомірної вигоди, на підставі, передбаченій у п. 2 ч. 1 ст. 96-2 КК – кошти, які призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення. Актуальність такої проблематики можна було би продемонструвати на прикладі засудження народного депутата України IX скликання, який запропонував патрульному поліцейському «150 тисяч» без зазначення грошової одиниці в обмін на безперешкодне залишення місця ДТП. Однак питання про спеціальну конфіскації цих коштів судом не вирішувалося, адже вони не були виявлено ні в ході провадження у справі про адміністративне правопорушення, ні під час досудового розслідування. З цих позицій беззастережне твердження авторки на стор. 129 дисертації про те, що неправомірна вигода у разі вчинення підкупу не використовується для того, щоб схилити іншу особу до вчинення кримінального правопорушення, є доволі дискусійним.

Серед здобутків дисертаційної роботи необхідно виділити висновок автора, за яким заохочувальні кримінально-правові норми, у т.ч. норми, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від

покарання та його відбування, утворюючи самостійні інститути кримінального права, включаються в усі принципи кримінального права, що відображають ту чи іншу грань забезпечення захисту та охорони порядку суспільних відносин (стор. 135, 184 дисертації).

У контексті забезпечення презумпції невинуватості та дотримання відповідного стандарту, викладеного у правових позиціях ЄСПЛ, позитивним є висвітлення дисертанткою питання про значення рішення суду про звільнення від кримінальної відповідальності особи на підставі ч. 5 ст. 354 КК України для кримінального переслідування особи, яка одержала неправомірну вигоду або прийняла її пропозицію чи обіцянку (підрозділ 3.1.3). Заслуговує на увагу твердження авторки, що у вказаних ухвалах слід дотримуватися балансу між принципом презумпції невинуватості (стосовно вигодоодержувача) та повним описанням ознак складу кримінального правопорушення, вчиненого вигодоодержувачем (щодо вигодонадавача).

Дисертантка поділяє висловлену раніше в наукових колах позицію щодо можливості звільнення від відбування покарання з випробуванням за корупційні кримінальні правопорушення у випадку укладення угоди. Так, на сторінках 12, 183, 188, 191 дисертації нею запропоновано доповнити ч. 2 ст. 75 КК України вказівкою на те, що правила, передбачені цією частиною статті, застосовуються у разі затвердження судом угоди про примирення чи визнання винуватості у кримінальному провадженні про корупційне кримінальне правопорушення та кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією. Загалом підтримуючи означений підхід варто звернути увагу на певні труднощі, що можуть бути спричинені його реалізацією у запропонованому вигляді. Насамперед, вказівка на види угод у ст. 75 КК України є зайвою, адже йдеться виключно про корупційні кримінальні правопорушення, укладення угоди про примирення щодо яких не допускається. З урахуванням положень статті 469 КПК України угода про примирення стосується тільки приватних (особистих або майнових) інтересів конкретної фізичної особи або приватного інтересу юридичної особи, яка не є державним чи комунальним підприємством, установою. Наведе твердження підтримується й у наукових публікаціях⁷. Відтак доцільно було би

---

⁷ Див., напр.: Гвоздецький В.Д., Ляш А.О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2020. № 1(21). Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtpv.pdf>

розглянути можливість заміни в тексті статей 65, 75 КК України словосполучення «угода про примирення або про визнання вини» узагальненим терміном «угода в кримінальному провадженні». Це, по-перше, відповідало би вимогам ст. 468 КПК України, що має назву «Угоди в кримінальному провадженні» та містить вичерпний перелік видів таких угод. По-друге, дало би можливість усунути термінологічну невідповідність назви одного із видів угод у Кримінальному і Кримінальному процесуальному кодексах – угода про визнання винуватості (КПК) та угода про визнання вини (КК). Крім того, слід зважати на особливості формулювання відповідних заохочувальних кримінально-правових норм. Так, у ч. 1 ст. 75 КК України визначено категорію кримінальних правопорушень, засудження за вчинення яких не допускає звільнення від відбування покарання з випробуванням (так звана спеціальна норма-виключення). Дисертантка натомість пропонує спеціально визначити у ч. 2 ст. 75 КК України види правопорушень, до яких норма застосовується (норма-доповнення). Проте, в цьому разі виникає цілком логічне питання, – чи потрібно тоді окрема вказівка на інші види кримінальних правопорушень, укладення угоди щодо яких є підставою для звільнення від відбування покарання з випробуванням?

На жаль, сподівання на вирішення Великою Палатою Верховного Суду виключної правової проблеми застосування ч. 2 ст. 75 КК України до корупційних кримінальних правопорушень не виправдалися⁸.

Загалом можемо констатувати, що основні результати дисертаційного дослідження отримані на підставі належного використання авторкою методологічного інструментарію, глибокого вивчення наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі кримінального права, кримінології, теорії держави та права, соціології, філософії, а також опрацювання значної емпіричної бази, зокрема даних офіційної статистичної звітності, рішень судів України першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Матеріали судової практики ілюструють або підкріплюють відповідні положення дисертації. На сторінці 126 дисертації зазначено про аналіз 100 вироків, ухвалених судами України упродовж 2022 року, якими особу було засуджено за ст. 369 КК України. Видається, що авторці варто було би відобразити відповідні кількісно-якісні

---

⁸ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 березня 2023 року в справі № 947/10464/21. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110428154>

показники емпіричної бази дослідження у відповідному розділі вступної частини дисертації на сторінці 8.

Вищенаведене у сукупності надало можливість зробити висновок, що дисертаційна робота Білоконь О.Г. містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачкою досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання щодо удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за підкуп, що має істотне значення для науки кримінального права.

Практичне значення дисертаційного дослідження. Дисертантка приділила належну увагу стану дослідження обраної проблематики, проаналізувавши як генезу юридичної думки стосовно кримінально-правової протидії підкупу в Україні, так і практику застосування законодавства про кримінальну відповідальність за такі дії. Вивчення досвіду іноземних країн у цій сфері надало можливість сформулювати достатньо конкретизовані пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства про кримінальну відповідальність у частині виокремлення посередництва у підкупі як окремого складу кримінального правопорушення (підрозділ 1.3), а також спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності за підкуп (підрозділ 3.1.1), що свідчить про практичну спрямованість одержаних результатів. Означені пропозиції викладено й у загальних висновках дисертації. Водночас з метою підвищення практичного значення одержаних результатів варто було би оформити ці зміни як окремий додаток до дисертації у вигляді проекту Закону та порівняльної таблиці до нього.

Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані за наслідками дисертаційного дослідження, без сумніву, можуть використовуватися в науково-дослідній діяльності, навчальному процесі та правозастосуванні.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Теоретичні положення, висновки та пропозиції, викладені в дисертації, знайшли відображення у достатній кількості публікацій у наукових фахових виданнях з юридичних наук, а також апробовані у виді наукових повідомлень на міжнародній та всеукраїнській науково-практичних конференціях. За темою дисертації автором опубліковано 4 наукові статті, з яких 3 – у виданнях, визнаних фаховими для

юридичних наук, та 1 у зарубіжному науковому правовому виданні, а також у двох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Дані про дотримання здобувачем академічної доброчесності. Під час ретельного вивчення змісту дисертації фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, слід звернути увагу на певні недоліки та спірні положення даної роботи, що потребують додаткового пояснення чи уточнення, зокрема:

1. На сторінках 130, 190 дисертації авторка робить правильний висновок про те, що альтернативні форми підкупу відрізняються за ступенем суспільної небезпеки (пропозиція, обіцянка та надання неправомірної вигоди). Обіцянка неправомірної вигоди свідчить про більшу ступінь суспільної небезпеки особи, порівняно з пропозицією її надати, оскільки обіцяючи неправомірну вигоду, особа більшою мірою переконана у своїх діях, діє більш впевнено та нахабно, аніж особа, яка її запропонувала. А це має відобразитися на призначеному засудженому покаранні (стор. 95). При цьому вона пропонує при призначенні покарання вибирати базову міру покарання (яка не залежить від індивідуальних особливостей кримінального правопорушення) за вчинення пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди з нижньої межі найменш суворих видів покарань (стор. 117, 130, 190). Такий підхід щодо караності, як видається, суттєво нівелює запропоновану диференціацію суспільної небезпечності пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди.

2. Посилаючись на міжнародні стандарти у сфері протидії корупції авторка наполягає на необхідності запровадження самостійної норми про посередництво у підкупі (ст. 369-4 КК України). На стор. 52 вона зазначає, що на міжнародному рівні підкреслюється необхідність забезпечення того, щоб посередник у підкупі та кореспондуючому злочині підлягав кримінальній відповідальності не як співучасник, зокрема, пособник, а як виконавець злочину. Однак, слід звернути увагу на те, що у Глосарії ОЕСР міжнародних стандартів кримінального права стосовно корупції, на який посилається авторка, відображено дещо інший підхід. Зокрема, підкреслюється необхідність криміналізації підкупу через посередника. Чинні положення КК України якраз цілком відповідають такій рекомендації. При цьому заслуговують на увагу аргументи дисертантки, за якими дії посередника у

підкупі не завжди можуть бути оцінені через призму співучасті у кримінальному правопорушенні. Як справедливо зазначає О.О. Кваша, інколи дуже складно визначити, на чийй стороні діє посередник: він є пособником надавача чи одержувача неправомірної вигоди. На додачу до висловлених О.Г. Білоконь аргументів варто також зважати на те, що посередник, як правило, має також самостійний корисливий мотив і розраховує на отримання частини неправомірної вигоди в якості своєї «оплати» наданих ним послуг. Еволюція кримінально-правових норм щодо відповідальності посередника також прослідковується в тому, що дії посередника, який одержує неправомірну вигоду чи приймає пропозицію, обіцянку неправомірної вигоди за вплив на прийняття рішення іншою службовою особою, наразі вже становлять окремий склад правопорушення за ч. 2 ст. 369-2 КК України. Викладене дає підстави погодитися із пропозицією дисертантки щодо виділення посередництва у підкупі в окремий склад злочину (стор. 68, 105, 192 дисертації). Проте недостатньо обґрунтованою, на наше переконання є позиція авторки, викладена на стор. 67 дисертації: «Навряд чи виправданою є диференціація кримінальної відповідальності за посередництво у підкупі залежно від виду службової особи, адресата підкупу. На нашу думку, суспільно небезпечним вказане діяння є саме по собі, незалежно від того, кому неправомірна вигода неправомірна вигода буде пропонуватися, обіцятися чи надаватися». Адже на стор. 109 авторка справедливо зазначає: «кримінальне правопорушення, передбачене ст. 369 КК, становить підвищену ступінь суспільної небезпеки порівняно з іншими видами корупційного підкупу з огляду, насамперед, на специфіку контрагента (особи, яка приймає пропозицію, обіцянку або одержує неправомірну вигоду) – службову особу юридичної особи публічного права, яка компетентна найбільшою мірою впливати на розвиток суспільних відносин порівняно з іншими особами, яким адресується підкуп». «Публічна службова особа та особа, яка надає публічні послуги, мають різний обсяг повноважень. Різною є й «вага» їх соціального статусу, можливості посадового впливу на перебіг суспільних відносин» (стор. 118). Зазначені контраверсійні підходи потребують більш детального обстоювання авторкою тези про відсутність потреби у диференціації кримінальної відповідальності посередника залежно від статусу суб'єкта, якому адресується пропозиція чи обіцянка або надається неправомірна вигода.

3. Авторкою підтримується ідея про доцільність виокремлення у КПК України угоди про співробітництво в усіх категоріях кримінальних проваджень, в яких, окрім беззастережного визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості, виступає готовність до співпраці зі стороною обвинувачення (стор. 10, 182, 188 дисертації). Насамперед, видається, що зазначена пропозиція виходить за межі обраного предмета дослідження. Крім того, з метою належної аргументації своєї позиції авторці варто було би уточнити, за якими ознаками така угода відрізнятиметься від угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, а також правового інституту конфіденційного співробітництва, що передбачений в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ст. 275 КПК України.

4. На стор. 121, 131, 191 дисертантка пропонує доповнити статтю 55 КК України частиною четвертою, в якій закріпити, що у разі вчинення кримінального правопорушення службовою особою з використанням свого службового становища, а також за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369 КК України, суд, призначаючи покарання за вчинене, зобов'язаний вирішити питання про необхідність застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, якщо воно не передбачено у санкції статті Особливої частини цього Кодексу, в якій встановлено відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення. У зв'язку з цим О.Г. Білоконь доцільно було би детальніше розглянути питання, як зазначена пропозиція узгоджується з приписами ч. 2 статті 55 КК України, згідно з якою позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання може бути призначене й у випадках, коли воно не передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за умови, що з урахуванням характеру кримінального правопорушення, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Також варто нагадати, що підкуп, відповідальність за який передбачено у ст. 369 КК України, вчиняється загальним, а не спеціальним суб'єктом. Якщо ж задля підкупу особа використовує своє службове становище, то таке зловживання за наявності відповідних ознак утворює сукупність кримінальних правопорушень.

Проте, наведені зауваження не торкаються концептуальних засад дисертаційної праці, не впливають на повноту та обґрунтованість отриманих результатів.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. У цілому робота виконана на належному рівні. Наукові положення, рекомендації і висновки дисертації є обґрунтованими. Загалом, дослідження є завершеним, цілісним та самостійним.

Таким чином, дисертація Білоконь Олени Геннадіївни «Кримінально-правова протидія підкупу в Україні» відповідає вимогам, які передбачені в наказі Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу факультету № 3
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

Олександр ГЛАДУН